

انسان جهاد کشاورزی استان گلستان

انگاه کبکدکوس

راهبردهای توسعه پایدار شترداری ایران

هلاکو، غلامعلی^۱، سمیعی رحمت^۲

^۱قائم مقام معاون بهبود تولیدات دامی، ^۲مدیر امور دام استان گلستان

Flowermino@gmail.com

چکیده

از نگرانی‌های بزرگ بشر در قرن حاضر رشد سریع جمعیت، نیاز رو به فزونی مواد غذایی به خصوص پروتئین با منشاء حیوانی است. تخریب محیط زیست و از بین رفتن منابع در جهان، تغییرات آب و هوایی، انگل‌های جدید، درآمد کم کشاورزان و دامداران و قوانین سازمان تجارت جهانی چالش‌های اساسی پیش‌روی برنامه‌ریزان حوزه کشاورزی است. احصاء سناریوهای توسعه شترداری در جهان یکی از ضرورت‌های مهم در تعیین چشم‌انداز و هدف‌گذاری راهبردی و تدوین برنامه‌ها در این زمینه است. تعدد مراکز تصمیم‌سازی در شترداری ایران یکی از دلایل عدم توسعه‌ی آن بوده و به نظر می‌رسد هم‌اندیشی و تشکیل کارگروه‌های مربوطه می‌تواند یک راه‌حل درازمدت برای توسعه پرورش شتر ایران باشد.

مقدمه

ایران کشوری است با منابع آبی محدود و مراتع با تولید کم بیوماس. و لیکن این مراتع پتانسیل تولید غذا و پروتئین حیوانی را دارند. طبق بررسی‌های بین‌المللی شتر تنها دامی است که با داشتن ویژگی‌های مرفولوژیک، فیزیولوژیک و ژنتیک خاص توانایی تطابق با شرایط محیطی سخت را داشته و می‌تواند در شرایط خشکسالی، کم‌آبی، گرمای شدید و بادهای سوزان زندگی کرده و تولید پروتئین ارزشمند داشته باشد. گستره‌ی وسیع ایران با مراتع و دشت‌های وسیع (۹۰ میلیون هکتار) با فلور گیاهی متناسب با پرورش شتر از دیرباز پذیرای شتر بوده و محصولات تولید می‌کند که نه تنها ارزش غذایی دارند بلکه فراسودمند (Functional Food) بوده و حاوی ترکیباتی است که در درمان بیماری‌ها و یا جلوگیری از بروز بیماری‌ها نقش دارند. محصولات شتر کاملاً ارگانیک بوده و می‌تواند در صورت بسته‌بندی مناسب با برند ایرانی در بازارهای بین‌المللی جایگاه خود را بیابد (Gitonga, 2006). فواید شتر به بحث غذایی محدود نشده و شتر می‌تواند در صنعت اکوتوریسم و جذب گردشگر (Chaouni, Aziza, 2007) و تولید ثروت، کاهش اثرات دبیات (Agrawalet al, 2005) تولید منسوجات و ... نقش ایفاء نماید.

معاونت علوم و فناوری ریاست جمهوری، معاونت پژوهشی و تحقیقات علوم دامی، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، انجمن علوفه‌شناسان ایران

سیاست‌گذاری‌های راهبردی و همچنین نظام تصمیم در حوزه‌های مرتبط با پرورش شتر ایران وابسته به مراکز متعددی بوده و هماهنگی مناسبی بین بخش‌های چندگانه فوق ایجاد نشده است. گاهی سیاست‌گذاری‌های مربوطه در سازمان محیط زیست بوده و گاهی در وزارت جهاد کشاورزی و برخی مواقع در وزارت علوم و فناوری و گاهی در وزارت بهداشت و درمان یا وزارت ورزش و جوانان و ... متاسفانه واقعیت‌های موجود در کشور نشان از عدم هماهنگی در این مراکز تصمیم‌سازی و چه بسا در برخی مواقع ناهماهنگی در داخل یک وزارت خانه مشاهده شده که با سیاست‌های موازی و متقابل هماهنگی‌های لازم در این فضا شکل نگرفته است. بخش کشاورزی دغدغه تولید غذا را داشته و در صورت هماهنگی می‌تواند بدون آسیب به منابع طبیعی حداکثر بهره‌برداری را از منابع داشته باشند. ایجاد اشتغال و تأمین بخشی از نیازهای غذایی کشور در وزارت کار و رفاه اجتماعی، وزارت بهداشت و یا سایر مسائل شترداری در مراکز تصمیم‌سازی دیگر تصمیم‌گیری می‌شود.

بررسی وضع موجود

جمعیت شتر جهان بالغ بر ۲۵ میلیون نفر بوده که در بیش از ۴۷ کشور دنیا پراکنده شده است. کشورهایی مثل سومالی (۲۶.۲٪)، سودان (۱۷.۸٪)، کنیا (۱۱.۵٪)، نیجر (۶.۲۸) و ... دارای رتبه‌های جهانی در پرورش شتر می‌باشند (FAOSTAT, 2012).

بیش از ۱۵۱ هزار نفر شتر در مناطق کویری ایران بخصوص جنوب شرقی و مرکزی ایران زیست می‌کنند که ۵۷٪ درصد جمعیت شترهای دنیا و ۴/۰۵ درصد شترهای آسیا را شامل می‌شوند (FAOSTAT, 2012). بیشترین جمعیت شتر به ترتیب در استانهای سیستان و بلوچستان، خراسان، کرمان، یزد و هرمزگان قرار دارد.

مراعات کشور بیش از ۹۸ میلیون هکتار بوده که بترتیب ۱۲، ۶۰ و ۱۸ میلیون هکتار این مراتع به ترتیب در ردیف علفی یا بیلاقی، بوته‌ای یا قشلاقی و کویری یا خشک قرار می‌گیرند (موسسه جنگل‌ها و مراتع، ۱۳۸۱)

نظام بهره‌برداری شتر در ایران به صورت گله‌ای و کاملاً سنتی بوده و عموماً ساماندهی خوبی در این زمینه صورت نگرفته است. با توجه به این موضوع کارخانجات صنایع تبدیلی نیز توسعه‌ی مناسبی پیدا نکرده است. هر چند در کشور به صورت محدود برخی فعالیت‌ها با علاقمندی افرادی پیگیری شده است و لیکن این مقیاس معیار مناسبی برای توسعه‌یافتگی در این زمینه نمی‌باشد.

سناریوها و روندهای جهانی و ملی در حوزه شترداری

سناریوها در حوزه شترداری

شناسایی سناریوها و روندهای جهانی توسعه شتر به سیاستگذاران، برنامه ریزان، مدیران و تصمیم گیران کمک میکند تا واقعیت های جهانی را درک نموده و دانش کافی و لازم را از عرصه های مختلف شترداری به دست آورند و رویکردهای حاکم و اثر گذار شترداری جهانی را از دو دیدگاه مدیریت و تخصص ارزیابی نمایند.

از نگاه کلان جهانی، اولین سناریو در شترداری، سناریوی تغییری نظام پرورش سنتی به صنعتی است که در شرایط کنونی در دنیا نظام بهره برداری عموماً سنتی بوده و بسیاری از ابعاد مختلف اقتصاد، سیاست و فرهنگ آن توسعه نیافته است. طراحان این سناریو معتقدند که می توان نظام بهره برداری را با تکیه بر ظرفیت های اکولوژیک و رعایت مسائل زیست محیطی به سمت و سوی توسعه ای صنعتی سوق داد.

دومین سناریو، سناریوی تداوم وضع موجود است.

سناریوهای پیشین در شترداری جهان با توجه به کم بودن شیر شتر و تولید آن در برخی نقاط جهان هم جمعیت و هم تولیدات به ازای هر راس پیش بینی شده است که در تمام سناریوها در سطح سال ۱۹۹۰ باقی بماند (فائو، ۱۹۹۷). در این سناریو پیش بینی شده بود که جمعیت شتر در جهان فرض شده است که ثابت باشد و تغییری در آن اتفاق نیافتد.

در شترداری ایران نیز بررسی اجمالی میزان عملکرد برنامه سوم و چهارم و برنامه پنجم توسعه نشان می دهد که علیرغم تغییر کمی اهداف برنامه ها، درصد تحقق آنها تغییر معناداری نمی کند. به عنوان مثال در تولیدات دامی به خصوص صنعت مرغ گوشتی عملکردهای ارائه شده بسیار به اهداف برنامه نزدیک هستند و روند اجرای برنامه در این بخش مناسب بوده است،

این نکته مؤید این مطلب است که در زیربخش ها و بخش های مختلف کشاورزی روندی در اجرای برنامه های تدوین شده شکل گرفته است که با تغییر برنامه و اهداف کمی آن تغییر معناداری نمی کند و خط سیر عادی خود را طی می کند. همچنین بر اساس اطلاعات به دست آمده از میزان تأثیر زیست محیطی (به مراتع)، عملکرد برنامه های سوم و چهارم توسعه در بخش کشاورزی، تداوم روند کنونی اجرای برنامه های توسعه در بخش مناسب نبوده و در آینده لطمات جبران ناپذیری به بخش کشاورزی و نهایتاً امنیت غذایی کشور وارد خواهد یافت. نحوه اجرای احکام برنامه های توسعه بر اساس شواهد موجود مناسب نبوده و باید تغییراتی در روند اجرا حاصل شود.

سناریوی سوم، سناریوی پاسخگویی اجتماعی است. با توسعه یارتباطات و پیدایش انواع گرایشهای سیاسی، سطح توقع مردم در جوامع فقیر و غنی افزایش یافته و مقایسه بین جوامع در حالت توسعه با پیشرفته شکل گرفت. این موضوع، مشروعیت و مصونیت دولتها که نقش عمده ای در حوزه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این جوامع دارند را نشانه گرفت. لذا؛ دولتها در تلاشند تا به نیازهای اجتماعی و افزایش سطح رفاه عمومی توجه نمایند. به طوری که بعضی از دولتهای هوشمند جهان از تامین غذا برای تأمین این خواسته اجتماعی استفاده مناسب نموده اند. توسعه شترداری در برخی نقاط جهان می تواند باعث همگرایی، همدلی، ایجاد اشتغال و کاهش مسائل اجتماعی شود.

سناریوی چهارم، سناریوی بازار جهانی است که عرصه اقتصاد جهانی را هدف قرار داده است. بازیگران عمده این سناریو، شرکتهای چندملیتی و وابسته به کشورهای پیشرفته اند که از موج گسترش بازارها و تنوع محصولات استفاده فراوان برده و مدیریت رقابت اقتصاد و بازار جهانی را بر عهده گرفته اند. برخی از کشور های در حال توسعه نیز از فرصت های این سناریو بهره برده اند. با توجه به محصولات ارزشمند و ارگانیک و همچنین فراسودمند شتر تنوع بخشی به محصولات شتر و توجه به بازارهای جهانی می تواند شتر را به جایگاه ویژه ای ارتقاء دهد. برخی از کشورها نظیر انگلیس و استرالیا در حوزه محصولات شتر ورود کرده اند. در کشور ایتالیایی روال پرورش شتر شکل و شمایل متفاوتی نسبت به دنیا پیدا کرده است.

سناریوی پنجم، سناریوی حفظ، ارتقاء و اصلاح نژاد توده های ژنتیکی شتر را پیشنهاد می کند تا بهره وری در تمام این حوزه افزایش یابد. استفاده از علم ژنومیک و پروتئومیک و همچنین استفاده از دانش ارزیابی تیپ، انتخاب لوک های برتر و همچنین استفاده از تکنیک های تولید مثلی از جمله انتقال جنین و تلقیح مصنوعی جمعیت بومی شتر از روش های مهم این سناریو می باشد.

ذیلا دو سناریو که در سطح ملی قابل طرح است ذکر می شود؛

در سناریوی ششم همانند سناریوی حاکم بر برنامه توسعه بخش کشاورزی بر لزوم به کارگیری حداکثر توان در قالب رویه های موجود تاکید می شود و با خوش بینی فرض بر این خواهد بود که روند اجرای برنامه به نحوی تغییر کند که در بخش های تولیدی عملکرد اجرا حدوداً ۲۵ و یا ۵۰ درصد افزایش یابد و در عملیات زیربنایی عملکرد برنامه پنجم برابر با مجموع عملکردهای برنامه سوم و چهارم باشد. به عنوان مثال اگر در بخش تولیدات دامی عملکرد اجرای برنامه پنجم نسبت به عملکرد برنامه های سوم و چهارم ۵۰ درصد افزایش یابد. میزان تولید کل فرآورده های دامی در پایان سال ۱۳۹۳ (سال هدف برنامه پنجم) به حدود ۴/۱۵ میلیون تن خواهد رسید این در حالی است هدف برنامه در همان سال بالغ بر ۶/۱۸ میلیون تن می باشد، بدین معنی که اگر حتی عملکرد بخش در تولیدات دامی ۵۰ درصد افزایش یابد فقط ۸۲ درصد از هدف برنامه در این بخش تحقق خواهد یافت.

تولیدات شتر یکی از بخش هایی است که با محدودیت منابع زیادی روبرو است و به همین دلیل افزایش تولید با محدودیت های زیادی از جمله فقر مراتع روبرو است.

معاونت طرح و فناوری ریاست جمهوری، معاونت پژوهشی و تحقیقات کشاورزی، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، انجمن علوفه و تراش ایران،

سناریوی هفتم که در بعد ملی قابل بررسی تحت عنوان همت و تلاش مضاعف، به مفهوم، به کارگیری حداکثر توان همراه با تغییر رویه و حصول اهداف برنامه‌های توسعه در بخش کشاورزی است. در این سناریو تغییر رویه‌ها اساس تحقق اهداف است این موضوع نکته کلیدی قوانین مهمی چون هدفمند کردن یارانه‌ها و اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی است و طرح‌ها و لوایح در حال تصویبی مانند طرح بهره‌وری کشاورزی و منابع طبیعی (مصوب مجلس شورای اسلامی) و لایحه قانون جامع منابع طبیعی است. طرح افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب مجلس شورای اسلامی با عنایت به اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی و سند چشم‌انداز، حصول به اهداف خود را تا افق سند چشم‌انداز (طی سه برنامه توسعه آینده) قرار داده است و بر این اساس این سرفصلها قابل طرح در این مجال عبارتند از:

-افزایش متوسط سالیانه تا دو درصد، شاخص رشد کیفیت و کمیت علوفه و سایر تولیدات مراتع، ضریب تنوع گیاهی، تثبیت خاک و ترسیب کربن و سایر معیارهای زیست محیطی (اکولوژیکی) سرزمین.

-سناریوی کاهش جمعیت دامی وابسته به مرتع به میزان سه میلیون واحد دامی در سال تا حد تعادل و جایگزینی آن با دامداری صنعتی و نیمه صنعتی. با توجه به ماهیت مراتعی که شتر توانایی چرای در آن را دارد به نظر می‌رسد که مراتع مذکور با رعایت اصول علم مرتعداری باید سازوکار مناسبی را طراحی نماید تا حداکثر بهره‌وری در این حوزه رقم زده شود.

روندهای جهانی در حوزه شترداری

از دیدگاه تحولات شترداری، رویکردها و نوآوریهای مختلفی مورد توجه قرار گرفته که به طور اختصار بررسی می‌شود.

استفاده از دانش و فناوری

یکی از رویکردهای مهم در دامپروری دنیا استفاده از دانش و فناوری است. برای مثال در حال حاضر در اصلاح نژاد دام استفاده از دانش ژنتیک ملکولی رو به گسترش است. روند توسعه شترداری به گونه‌های است که استفاده از علوم به ویژه دانش اصلاح نژاد دام، تغذیه، مرتعداری، دامپزشکی، پزشکی و تکنیک‌های قابل استفاده در این حوزه اجتناب ناپذیر است. همانطور که سیستمهای تولید دام و ساختارهای اجتماعی شترداری بیان می‌کند اینکه نظام شترداری در جهان عموماً کوچک مقیاس بوده و این کوچک مقیاس بودن شرایط خاصی را برای این نظام ایجاد می‌کند. ورودی کم و تولید کم. و برای پویایی این فعالیت لازم است که دانش در تمام عرصه‌های تولید، فرآوری و عرضه محصولات وارد شود. تحقیقات و پژوهش در این رویکرد نقش اساسی دارد.

حفظ، حراست و بهبود منابع ژنتیکی

با توجه به اینکه شتر عموماً در کشورهای آفریقایی و همچنین در کشورهای در حال توسعه پرورش می‌یابد جوانب فنی و علمی پرورش شتر به طور مناسب توسعه نیافته است. برای حفظ، حراست و بهبود منابع ژنی تر موارد ذیل پیشنهاد می‌شود.

الف) ارائه محصولات و خدمات: به دنبال بهبود معیشت و رفاه عمومی در جهان، درمقیاس کوچک شترداران خدمات خود با ارائه محصولات دامی خود مانند تولید گوشت، شیر، کرک و چرم ارائه می‌دهند. اما همچنین گیزش‌های فرهنگی، حمایت و تنظیم نوع تولید شتر، استفاده پایدار از مناطق حاشیه ای و ارائه خدمات کشاورزی اکوسیستم محور، مانند حفظ حاصلخیزی خاک از طریق کود و بازیافت مواد مغذی، از ویژگی‌های مهم در این نظام ارائه محصولات و خدمات است.

ب) توسعه و استفاده پایدار از نژادهای محلی: مقیاس کوچک شترداری و ساختار حیوانی منابع ژنتیکی از طریق مکانیسم‌های پرورش اجتماعی است. شترداران پرورش حیوانات اصلاح نژاد و پرورش شتر را با استفاده از دانش بومی توسعه می‌دهند.

ج) حفاظت: درمقیاس کوچک شترداران در حفظ نژاد و ذخیره منابع ارزشمند ژنی به ویژه صفات افزایش بقا در محیط‌های خشن مشارکت می‌کنند. حفاظت از تنوع ژنتیکی یک هدف خوب جهانی است که شترداران به تنهایی نمی‌توانند آنرا حفظ کنند.

به نظر می‌رسد طراحی یک چارچوب شبکه‌ای برای رصد نژادهای دوکوهانه در کشور و همچنین حفظ ژنوم توده‌ی ژنتیکی در کشور به روش‌های مرسوم می‌تواند در حفاظت این منابع ژنی کمک شایان توجهی کند. آنچه روشن است آن است که شترداران عموماً وضع اقتصادی خوبی نداشته و توانایی هزینه در حفاظت از منابع ژنی به صورت دست نخورده را ندارند برای حفاظت منابع ژنی شتر کشور ورود مراکز دولتی اجتناب ناپذیر است.

افزایش کیفیت محصولات

از ابعاد مهم در روند توسعه صنایع غذایی، رشد کیفیت مواد خوراکی است. بر این مثال، با توجه به افزایش کیفیت مواد خوراکی کیفیت بسته‌بندی محصولات شتر می‌تواند در ارائه یک محصول با کیفیت نقش مهمی داشته باشد. گذر از شیردوشی سنتی و تنوع بخشی به صنایع تبدیلی محصولات شتر با کاهش هزینه‌ها و قیمت‌ها به موازات بهبود قیمت محصولات می‌تواند کیفیت ارائه آن را افزایش دهد. در برخی کشورها با افزایش کیفیت محصولات شتر کم کم این محصولات جای خود را در سبد خانوار پیدا می‌کند. از بعد دیگر با توجه به محصولات فرا سودمند شتر جایگاه آن جایگاه ویژه‌ای بوده و محصولات کاملاً سالم و بهداشتی است. پروتئین شیر شتر، ایزوله بوده و پودر آب پنیر شیر شتر یک غذای فرا سودمند و پروتئین آن یعنی لاکتوفرین و ایمونوگلوبولین خصوصیات آنتی‌باکتریال

ویژه‌ای برای آن ایجاد می‌کند). شیر شتر بدلیل داشتن خواص آنتی باکتریال و آنتی ویروس، منبع غنی آلفا هیدروکسی اسید، منبع سرشار ویتامین C و خواص آنتی اکسیدان بوده و از آن در تولید کرم‌ها و صابونهای بهداشتی و آرایشی استفاده می‌شود.

حفظ و حراست از مراتع

با توجه به توانایی شتر در استفاده از منابع غذایی در مراتع و کمک آن در زادآوری، حفظ و حراست مراتع، روش چرای آن یک مزیت نسبی محسوب می‌شود. البته در این بین باید ظرفیت چرای مراتع لحاظ شده و سیستم پرورش به صورت نیمه بسته قابل توصیه بوده و برای مثال در برخی نقاط دنیا واحدهای بزرگ بیش از ۱۰۰۰ نفر ساماندهی شده‌اند.

حوزه‌های راهبردی شترداری ایران

راهبردهای اصلی در توسعه شترداری در ایران با توجه به ساختار بخش دولتی و نظام بهره‌بردار در چهار محور زیر خلاصه می‌شود.

الف) حوزه جامعه‌ی هدف (بهره برداری و مصرف کننده)

ب) حوزه اکولوژی و مراتع

ج) حوزه صنایع تبدیلی محصولات شتر

د) حوزه منابع مالی و اعتباری

ن) حوزه دولت

و) حوزه تعاملات منطقه ای و بین المللی

ه) حوزه تحقیق و پژوهش

تدابیر لازم برای اجرایی شدن راهبردهایی فوق باید توسط تمام دستگاه‌های ذیربط به منظور «دستیابی به مقادیر مطلوب متغیرهای راهبردی» و به عبارت دیگر «اجرای راهبردهای اساسی» در پیش گرفته شود. راهبردهای اخیر توسط بخش‌های کشاورزی (بهره

انسان جهاد کشاورزی انسان گلستان

انگاه کبده کاوس

۲۸ فروردین ۱۳۹۳ - دانشگاه گنبد کاووس

برداران، وزارت جهاد کشاورزی، تجارت (بنگاه ها و وزارت صنعت و معدن و تجارت) و نظام سلامت باید اجر اشوند. راهبردهای مداخله دولت که به طور خاص برای تحقق اهداف این راهبردها باید انتخاب شوند عبارتند از:

- تولید اطلاعات.
- تنظیم منطق تصمیمات.
- دریافت مالیات و پرداخت یارانه
- تامین منابع مالی
- تدوین و اجرای استانداردهای محصولات و فرایندها.
- تسهیل و تنظیم صادرات محصولات شتر.
-

کلیات پیشنهادی برای توسعه پرورش شتر

بهبود شاخص‌های مهم تولیدی با رویکرد تامین مواد اولیه از داخل کشور و کاهش وابستگی به منابع خارج از کشور از اهداف برنامه بوده و به شکلی تعریف شده است که با حداقل اتکاء به اعتبارات عمرانی عملیاتی بوده و نتایج آن قابل ارزیابی است. بهبود شاخص‌های تولیدی از جمله بهبود ضریب تبدیل، کاهش درصد تلفات، کاهش طول دوره پرورش در شترداری صنعتی، بهبود میانگین وزن تولید، بهبود راندمان لاشه، کاهش فاصله زایش، استفاده از ظرفیت ژنتیکی دام، استفاده از پسماندها و بقایای مواد زراعی و کارخانجات، استفاده از مواد افزودنی بهبود دهنده‌ی ضریب تبدیل تولید داخل، ایجاد ظرفیت ژنتیکی جدید برای شتر، افزایش بهره‌وری و ... در سه قالب قابل بحث و طرح است.

الف. افزایش بهره‌وری با بهبود شاخص‌های تولید و ...

ب. اعطای تسهیلات بانکی با توجه به مزیت اقتصاد مقاومتی شترداری.

ج. هدفمند کردن اعتبارات عمرانی.

الف) افزایش بهره‌وری در شترداری

افزایش بهره‌وری در شترداری با موارد مختلف قابل دسترس می‌باشد که از اهم این راهکارها می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود؛ اصلاح ساختار تشکل‌های مرتبط، اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها با مشارکت تولیدکنندگان، ارتقای سطح دانش فارغ‌التحصیلان دامپروری و دامپزشکان، نظارت بر فرایند تولید خوراک دام، آموزش‌های کاربردی و ترویجی بهره‌برداران، آموزش‌های کاربردی و ترویجی بهره‌برداران، حمایت بخش کشاورزی، اصلاح ساختار بیمه محصولات بخش کشاورزی، بکارگیری کارشناسان در مزارع پرورش شتر صنعتی، تقویت صندوق حمایت بخش کشاورزی، اصلاح واحیاء مراتع کشور، ایجاد خوشه‌های واحدهای تولیدی برای تولیدکنندگان سنتی، برنامه‌ریزی حمایت از تولید محصولات دامی و ...

اهداف آموزشی مهم در برنامه

- آموزش شاغلین بخش شترداری به منظور ارتقای مهارت‌های تولید و فرآوری محصولات شتر و حفظ واحیاء مراتع.
- آموزش ارتقای تواناییهای فنی فارغ‌التحصیلان بخش کشاورزی به منظور قابلیت اشتغال و کار آفرینی.
- آموزش شاغلین در حرفه‌های مختلف مرتبط با بخش کشاورزی به منظور پشتیبانی از تولیدکنندگان و بهره‌برداران.
- ارتقای مهارت و دانش تخصصی شاغلین و تولیدکنندگان، بسته‌بندی کنندگان و فروش آن.
- شناسایی قابلیت و ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل موجود کشور برای حفظ و نگهداری منابع طبیعی و محیط زیست.
- توسعه فناوری‌های تولید محصولات کشاورزی سالم و ارگانیک

انسان بهاد کشاورزی اسان کولتان

انگاه کز به کلاوس

۲۸ فروردین ۱۳۹۳ - دانشگاه گنبدکاووس

جدول ۱- برنامه های افزایش بهره‌وری پرورش شتر و دستگاه‌های مرتبط

ردیف	برنامه های عملیاتی	شرح	دستگاه پیگیر
۱	اصلاح ساختار تشکل‌های زیربخش با ادغام و ایجاد مدیریت یکپارچه	اصلاح دستور العمل‌ها - نظارت بیشتر بر فرایند انتخاب افراد	تعاون روستایی - وزارت تعاون، رفاه و امور اجتماعی
۲	افزایش بهره‌وری با اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها با مشارکت تولیدکنندگان	--	جهاد کشاورزی - سازمان نظام مهندسی
۳	ارتقای سطح دانش عملیاتی فارغ التحصیلان اعم از شاغل و غیرشاغل		سازمان نظام مهندسی کشاورزی
۴	آموزش‌های کاربردی و ترویجی بهره‌برداران	انتقال یافته‌های نوین	جهاد کشاورزی - سازمان تحقیقات و مراکز آموزشی
۵	اصلاح ساختار بیمه (فراهم نمودن شرایط حضور بخش خصوصی و رقابتی نمودن بیمه کشاورزی دامپروری)		جهاد کشاورزی - صندوق بیمه
۶	تحقیقات کاربردی بر اساس نیاز دستگاه اجرایی		سازمان تحقیقات / وزارت علوم
۷	حمایت‌های صادراتی از محصولات شتر	تعرفه - جوایز	وزارت صنعت و معدن و تجارت
۸	ساماندهی بازار عرضه محصولات شتر		وزارت صنعت و معدن و تجارت
۹	تقویت صندوق حمایت بخش کشاورزی در عرضه تامین نقدینگی	افزایش سهم تشکل‌ها در صندوق - انتقال وجوه اداره شده و سایر کمک به صندوق	سازمان جهاد کشاورزی - صندوق حمایت
۱۰	افزایش بهره‌وری با اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی	طبق جدول	جهاد کشاورزی - وزارت کشور
۱۱	بکارگیری کارشناسان در مزارع پرورش دام		سازمان نظام مهندسی کشاورزی
۱۲	حمایت‌های صادراتی از محصولات	تخصیص جوایز صادراتی	وزارت صنعت و معدن و تجارت

معاونت طرح و فناوری ریاست جمهوری، معاونت پژوهشی و تحقیقاتی جهاد کشاورزی، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، انجمن علوم شتر ایران،

انسان جهاد کشاورزی استان کرمان

انگاره کبک کلاوس

۲۸ فروردین ۱۳۹۳ - دانشگاه گنبد کاووس

منابع طبیعی

۱۳ تقویت واحیاء مراتع مناسب چرای شتر

جهاد کشاورزی - وزارت صنعت و معدن
و تجارت۱۴ ایجاد خوشه های واحدهای تولیدی برای تولید کنندگان
ستتی

اعطای تسهیلات بانکی

برای ساماندهی شترداری به نظر می‌رسد پرداخت تسهیلات در احداث و راهاندازی شترداری نیمه‌باز، تکمیل زنجیره صنایع تبدیلی، برنامه‌ریزی بازار، طراحی جذب توریست و صنعت اکوتوریسم، طرح‌های مرتعداری و ... می‌تواند مفید به فایده باشد. البته با توجه به دوره تولید مثلی شتر و رسیدن به توجیه اقتصادی دوران بازپرداخت در بخش پرورش دام باید طولانی تر از طرح های عادی می- باشد.

توسعه صنعت اکوتوریسم

اصلی‌ترین فعالیت اکوتوریسم بر پایه‌ی طبیعت زنده می‌باشد که بنابه تعریف سفری است مسئولانه به مناطقی طبیعی که حافظ محیط‌زیست بوده و باعث بهبود کیفی زندگی مردم محلی گردد. طبیعت‌گردی حداقل آسیب رابه طبیعت و فرهنگ منطقه وارد می‌کند. طبق برآورد سازمان جهانی کشاورزی نیز، رشد بوم گردشگری در دهه‌ی حاضر ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود. در وضع موجود شمار طبیعت‌گردان ۷ درصد کل مسافران جهان است که پیش‌بینی می‌شود در دهه‌ی آینده این رقم به ۲۰ درصد برسد (ویکی پدیا، ۲۰۱۴).

نتیجه‌گیری

در بسیاری از نقاط ایران به ویژه در نواحی گرمسیری و نیمه گرمسیری پرورش شتر دارای مزیت‌های اکولوژیک، اقلیمی، تغذیه‌ای و در شرایطی مزیتی اجتناب ناپذیر دارد. به نظر می‌رسد ادامه عدم هماهنگی بین متولیان مربوطه شرایط محیط زیست و مراتع کشور را به به شرایط نامناسبی هدایت کرده و این ظرفیت بسیار مهم کشور نادیده گرفته خواهد شد. فلذا ضروریست نظام تصمیم سازی در ابعاد ملی با رویکرد مشارکت فعالانه و آگاهانه و مبتنی بر توسعه پایدار طرح ریزی و برنامه‌ریزی شود. توسعه‌ای که منابع طبیعی حفظ، احیاء یا تقویت شود. این امر در بهبود اقتصاد ملی موثر واقع شده و منجر به افزایش تولید شده و قسمتی از نیازهای غذایی جوامع روستایی و شهری به ویژه در نواحی خشک را تأمین می‌نماید. کلید اصلی در توسعه‌ی شتر ایران هماهنگی بین‌بخشی با راهبردهای هم‌راستا و اهداف مشخص و علمی و عملیاتی است.

منابع:

معاونت طرح و فناوری ریاست جمهوری، معاونت پژوهشی و تحقیقات علمی کشاورزی، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، انجمن علم شتر ایران،

انسان جهاد کشاورزی استان گلستان

انگاه گزیده کاوس

۲۸ فروردین ۱۳۹۳ - دانشگاه گنبد کاووس

۱. راسخ افشار، م و ع. خدائی. ۱۳۷۶. بررسی مطالعاتی اکوتیپ‌های موجود شتر در ایران. معاونت امور دام. وزارت جهاد کشاورزی.
۲. سرحدی، ن. اسدزاده، ک. رضوی، ع. تیموری، ا. اسماعیلی، راد. س. احمدوند و ع. فدایی. ۱۳۸۴. بررسی وضعیت پرورش شتر در ایران. شورای پژوهش‌های علمی کشور.
3. Afraz , FAfraz, f., Banabazi, M; Asadi, N; Razavi , K. 2013. Genetic variation within the Iranian Bactrian camel (*Camelus bactrianus*) using microsatellite markers
4. Agrawal, R.P. R. Beniwal, S. Sharma, D.K. Kochar, F.C. Tuteja, S.K.Ghorui and M.S. Sahani . 2005. EFFECT OF RAW CAMEL MILK IN TYPE 1 DIABETIC PATIENTS: YEAR RANDOMISED STUDY. Journal of Camel Practice and Research
5. Alexandratos N. 2010. World Agriculture: Towards 2010 : an FAO Study. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
6. Ansari – Renani., H.R., M. Salehi, Z. Ebadi and S. Moradi. 2010. Identification of hair follicle characteristics and activity of one and two humped camels. Small Ruminant Research. Vol 90:64-70.
7. Asadzadeh, N., Sadeghipanah, H. Sarhadi, F. Babaei, M. Banabazi, M.H. Khaki, M., 2009. Comparison of feedlot performance between Dromedary and Bactrian* Dromedary camels. The Regional Con. of Camel Research Priorities. Razi Vaccine and Serum Research Institute. Mashhad, Iran. 28.
8. Chaouni, A. 2007. DESERT ECOTOURISM: Investigating Ecolodges in the Sahara. At <http://web.b.ebscohost.com/>
9. FAO, 2012, FAOSTAT. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. Available at <http://faostat.fao.org> [verified 2 October 2013].
10. Gitonga, M. 2006. “Kenya: Firm to Supply Camel Milk.” TheNation(Nairobi). Accessed on June 6, 2006 at <http://allafrica.com/stories/200605160591.html>.
11. <http://fa.wikipedia.org/wiki/> Accessed on 6 March 2014
12. Jasra A.W. and Isani, G.B. 2003. Development Constraints and Drifting of Camel Production Systems in Pakistan. INTERNATIONAL JOURNAL OF AGRICULTURE & BIOLOGY
13. Williams, M, Pehu, E., Ragasa, C. 2006. Functional Foods : Opportunities and Challenges for Developing Countries. at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/9594>.

معاونت علم و فناوری ریاست جمهوری، معاونت پژوهشی و ارتباطی جهاد کشاورزی، موسسه تحقیقات علوم دامی ایران، انجمن علم و فناوری ایران،